

Normenlijst hygiënerichtlijn voor Kinderopvang

1 Toelichting

In dit document vindt u een opsomming van alle normen uit de hygiënerichtlijn voor Kinderopvang. De paragraafnummering komt overeen met de nummering in de richtlijn. U kunt deze normenlijst gebruiken om een checklist te maken die past bij uw situatie. Let wel, de normen dienen inhoudelijk hetzelfde te blijven om te voldoen aan de hygiënerichtlijn. Als normen niet van toepassing zijn, dan kunt u dat in de lijst aangeven door bijvoorbeeld 'n.v.t.' als optie toe te voegen. Wanneer geen normen zijn opgenomen in de paragraaf dan staat achter de Paragraaftitel: 'Geen normen van toepassing'.

2 Persoonlijke hygiëne

2.1 Handen wassen

- ☐ Was de handen altijd met stromend water en vloeibare zeep:
 - als ze zichtbaar vuil zijn;
 - wanneer ze plakkerig aanvoelen;
 - na een toiletbezoek;
 - na het verschonen van elke luier;
 - na het afvegen van de billen van een kind;
 - als er lichaamsvloeistoffen op zijn gekomen, bijvoorbeeld na hoesten, niezen of het snuiten van de neus (van uzelf of een kind);
 - voor en na het (bereiden van) eten;
 - voor het bereiden of aanraken van flesvoeding/moedermelk;
 - voor en na het verzorgen van een wond;
 - voor en na het aanbrengen van crème of zalf;
 - na schoonmaakwerkzaamheden en contact met vuil textiel of afval;
 - na het uittrekken van handschoenen;
 - na buitenactiviteiten, zoals buitenspelen en in de (moes)tuin werken;
 - na handcontact met dieren.

- ☐ Alleen als de handen niet zichtbaar vuil zijn en handen wassen niet mogelijk is, dan kunnen medewerkers hun handen desinfecteren met een toegelaten handdesinfectiemiddel. Gebruik handdesinfectiemiddelen niet bij kinderen en zorg dat kinderen niet bij de middelen kunnen komen.
- ☐ Was de handen volgens het schema 'Instructies handen wassen' in deze paragraaf.
- ☐ Hoest of nies in een papieren zakdoek, gooi die daarna weg en was de handen. Is dit niet mogelijk, hoest of nies dan in de elleboog en niet in de handen.

2.2 Sieraden en nagelbedekking

Sieraden

- ☐ Draag bij risicohandelingen geen sieraden aan de handen en polsen.

Nagels en nagelbedekking

- ☐ Houd de nagels kort en schoon.
- ☐ Zorg dat de nagels onbeschadigd en glad zijn (geen steentjes, pailletten etc.).

2.3 Handschoenen

- ☐ Draag handschoenen bij het opruimen of schoonmaken van oppervlakken of materialen zichtbaar vervuild met bloed, braaksel of ontlasting, of op advies van de GGD.

Trek handschoenen uit direct na gebruik bij een vuile handeling en gooi ze weg. Was de handen direct na het uittrekken van de handschoenen (zie [paragraaf 2.1](#)).

Gebruik alleen handschoenen die voldoen aan de norm (NEN-)EN 374. Op de verpakking moet zowel deze norm als de afbeelding 'beschermt tegen micro-organismen' staan.

Op de handschoenenverpakking moet ook de CE-markering staan.

2.4 Kleding

- ☐ Trek schone kleding aan als je kleding zichtbaar vervuild is met bijvoorbeeld ontlasting of braaksel.
- ☐ Was de kleding volgens de voorschriften in [paragraaf 3.5](#).

3 Hygiënisch werken

3.1 Hygiëne tijdens het verschonen van luiers

Het verschonen

- ☐ Het gebruik van handschoenen is onder normaal gesproken niet nodig.
- ☐ Was de handen met water en zeep na elke luier, zie paragraaf 2.1.
- ☐ Gebruik een tube of pot met crème. Gebruik een spatel of een tissue als je crème uit een pot gebruikt. Gebruik de spatel en tissue eenmalig en gooi deze daarna weg.
- ☐ Maak het kussen schoon na elke verschoning **of** gebruik bij elke verschoning een schone handdoek of kussenhoes.
- ☐ Gooi de gebruikte luier na het verschonen direct in een luiерemmer of in een *no touch*-afvalcontainer (bijvoorbeeld met pedaal).
- ☐ Indien van toepassing: maak afspraken over het gebruik en opslag van wasbare luiers.
- ☐ Indien van toepassing: was wasbare luiers volgens het wasvoorschrift van de fabrikant.

Inrichting van de verschoonplaats

- ☐ Plaats de verschoonplaats in de buurt van een kraan met zeep en papieren doekjes, maar gescheiden van de plek waar voedsel en flesvoeding wordt bereid en wordt afgewassen.

- ☐ Verschoon kinderen op een verschoonkussen van glad en afwasbaar materiaal dat met water en allesreiniger schoon te maken is.

Onderhoud en schoonmaken van de verschoonplaats

- ☐ Gebruik voor het schoonmaken kant-en-klare schoonmaakdoekjes of allesreiniger verdund met water in een sprayflacon (en ververs dit dagelijks).
- ☐ Vervang het verschoonkussen direct als het beschadigd is.
- ☐ Desinfecteren van het verschoonkussen, bijvoorbeeld met alcohol, is normaal gesproken niet nodig.

3.2 Kind helpen op potje of bij toiletbezoek

- ☐ Was de handen met water en zeep na het helpen van elk kind, zie paragraaf 2.1.
- ☐ Zorg dat het kind de handen wast met water en zeep na het potje of toiletbezoek.
- ☐ Zorg dat het toilet schoon wordt achtergelaten door zichtbare verontreiniging schoon te maken. Was daarna de handen met water en zeep.
- ☐ Richt toiletten in volgens paragraaf 6.3.

Als de organisatie ervoor kiest om potjes te gebruiken, dan gelden de volgende normen:

- ☐ Leeg de potjes in de wc.
- ☐ Maak meteen na gebruik het potje schoon met water en allesreiniger. Berg het potje droog op.
- ☐ Maak potjes niet schoon bij dezelfde kraan waar zuigelingenvoeding en eten wordt klaargemaakt.

3.3 Tanden poetsen

- ☐ Geef ieder kind een eigen borstel waarop de naam van het kind staat.
- ☐ Plaats de tandenborstels in een schone beker of houder en berg ze los van elkaar op.

3.4 Afvalverwerking

- ☐ Leeg afvalbakken minstens één keer per dag en zorg voor een schone afvalbak. Spreek voor het legen van professionele damesverbandcontainers met de leverancier een geschikte termijn af.
- ☐ Sluit zakken goed en gooi ze direct in afvalcontainers. Plaats geen afval naast afvalcontainers.
- ☐ Verzamel etensresten direct na het gebruik van maaltijden in afsluitbare afvalbakken.
- ☐ Verzamel glas en ander gevaarlijk afval, zoals scherpe mesjes, apart.

3.5 Wasgoed

- ☐ Verzamel en verplaats vuile was in een wasmand of zak.
- ☐ Was met een volledig wasprogramma.
- ☐ Houd schone was gescheiden van vuile was.

3.6 Beddengoed

- ☐ Gebruik schoon beddengoed voor elk kind en gebruik het beddengoed kindgebonden.

Als een kind de hele week op de opvang is, kan het beddengoed de hele week worden gebruikt voor hetzelfde kind. Wisselt het per dag, vervang dan het beddengoed elke dag.

- ☐ Was beddengoed bij zichtbare vervuiling en in ieder geval elke week.
- ☐ Was beddengoed met een wasprogramma van 60 graden.

4 Thermometers en huid- en wondverzorging

4.1 Thermometer

- ☐ Gebruik thermometerhoesjes.
- ☐ Maak de thermometer na elk gebruik schoon, bijvoorbeeld met reinigingsdoekjes of water en allesreiniger.
- ☐ Desinfecteer daarna de thermometer volgens de gebruiksaanwijzing van de fabrikant.

4.2 Huid- en wondverzorging

- ☐ Was de handen voor en na de verzorging van de wond of huid.
- ☐ Gebruik een spatel of tissue als je crème uit een pot schept. Gebruik de spatel en tissue eenmalig en gooi deze weg na gebruik.
- ☐ Draag handschoenen bij het verzorgen van een bloedende wond of bij het opruimen van bloed. Zie paragraaf 2.3.
- ☐ Voor de verzorging van een wond, zie [Thuisarts.nl](https://thuisarts.nl).

5 Schoonmaken en desinfecteren

5.1 Schoonmaakregels en -technieken

- ☐ Geef iedereen die schoonmaakt instructies over:
 - de manier van schoonmaken;
 - de middelen die ze hiervoor moeten gebruiken;
 - het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen.
- ☐ Maak eerst 'droog' schoon (afstoffen, stofzuigen) en daarna 'nat' (vochtig doekje, stomen, dweilen).
- ☐ Maak schoon van 'schoon' naar 'vuil' en van 'hoog' naar 'laag'.
- ☐ Werk volgens een [schoonmaakschema](#).
- ☐ Maak alleen schoon met middelen die ook daadwerkelijk als schoonmaakmiddel worden verkocht, zoals een allesreiniger. Gebruik de middelen volgens de instructies. Deze instructies staan op de verpakking of zijn verkrijgbaar bij de leverancier.
- ☐ Meng een schoonmaakmiddel nooit met andere (schoonmaak)middelen.

Door te mengen werkt het schoonmaakmiddel minder goed en krijg je een slechter resultaat. Bij mengen met middelen die bleek bevatten kunnen giftige gassen ontstaan.
- ☐ Het dragen van handschoenen tijdens schoonmaken wordt niet aangeraden, behalve bij het schoonmaken van voorwerpen of oppervlakken waar lichaamsvloeistoffen op zitten. Draag geschikte handschoenen (zie paragraaf 2.3). Gooi de handschoenen direct na het schoonmaken weg en was de handen op de juiste wijze (zie paragraaf 2.1).

5.2 Omgaan met schoonmaakmaterialen en -middelen

- ☐ Gebruik bij elke schoonmaakbeurt schone materialen.

- ☐ Was schoonmaakmaterialen zoals moppen en (microvezel)doeken na gebruik op minimaal 60 graden. Laat de gewassen materialen daarna drogen aan de lucht of in een wasdroger
of gebruik wegwerpmaterialen en gooi deze direct na gebruik weg.
- ☐ Maak schoonmaakmaterialen die niet in de wasmachine kunnen en niet direct na gebruik weggegooid worden, zoals emmers en trekkers, na gebruik schoon. Spoel ze af met water. Droog ze daarna af of laat ze drogen door de materialen omgedraaid op een schone ondergrond te leggen (emmers) of op te hangen (trekkers).
- ☐ Gebruik bij elke schoonmaakbeurt nieuw sopwater. Vervang het sop bij zichtbaar vuil. Gooi het sopwater direct weg na het schoonmaken.
- ☐ Laat natte schoonmaakmaterialen na gebruik nooit in emmers achter.
- ☐ Gebruik alleen stofzuigers met stoffilters en vervang deze filters zo vaak als de fabrikant voorschrijft.
- ☐ Berg schoonmaakmaterialen en -middelen op in een aparte opslagruimte waar het niet in contact kan komen met levensmiddelen.
- ☐ Gebruik en was microvezeldoekjes volgens de instructie op de verpakking of zoals vermeld op de website van de fabrikant. Vervang de microvezeldoekjes na ongeveer 150 keer wassen, of eerder als dat op de verpakking staat aangegeven.

Het aantal wasbeurten hoeft echter niet te worden bijgehouden; een schatting is genoeg.

5.3 Desinfecteren

- ☐ Desinfecteer alleen als er éérst is schoongemaakt. Desinfecterende middelen werken onvoldoende als het oppervlak of voorwerp nog vuil of stoffig is.

Er zijn een aantal toegelaten middelen die in één handeling zowel schoonmaken als desinfecteren. Dit staat dan in het gebruiksvoorschrift. Gebruik je zo'n middel? Dan is schoonmaken voordat je dit middel gebruikt uiteraard niet nodig, tenzij er sprake is van ernstige vervuiling, hierbij is schoonmaken vooraf wel nodig.

- ☐ Desinfecteer alleen de plek waar het bloed op zat. Dit geldt ook als bloed er al lang op zat; ook in oud bloed kunnen ziekteverwekkers overleven.
- ☐ Gebruik desinfectiemiddelen verder alleen na overleg met de GGD als er een ziekte heerst.

De GGD legt uit welk middel je het beste kunt gebruiken en op welke manier. De GGD geeft ook advies over beschermende maatregelen zoals handschoenen en wegwerpschorten.

- ☐ Draag bij het desinfecteren altijd handschoenen (zie paragraaf 2.3) en was de handen daarna met water en zeep.
- ☐ Draag een wegwerpschort als je kleding vervuild kan raken met lichaamsvloeistof zoals bloed.
- ☐ Desinfecteer alleen met desinfectiemiddelen die in Nederland zijn toegelaten door het Ctgb of ECHA.
- ☐ Gebruik een desinfectiemiddel volgens de gebruiksaanwijzing (op het etiket).

6 Bouw en inrichting

6.1 Algemene normen inrichting

- ☐ Richt ruimtes zo in dat schoonmakers overal bij kunnen.
- ☐ Er is voldoende verlichting om schoon te maken en het resultaat te kunnen zien.
- ☐ De meubels, de vloeren en alle materialen, bijvoorbeeld speelgoed of toetsenbord, zijn goed schoon te maken.
- ☐ Plaats op handige plekken een afvalbak met vuilniszak.
- ☐ Zorg voor naaldcontainers met een UN (United Nations)-keurmerk op plekken waar met injectienaalden, zoals een insulinepen of andere scherpe voorwerpen wordt gewerkt.

6.2 Infectiepreventie binnenlucht

Ventileren en luchten

- ☐ Zorg voor voldoende ventilatie voor het aantal mensen dat in de ruimte verblijft en voor de activiteiten die in de ruimte plaatsvinden.
- ☐ Controleer bij het veranderen van de functie van een ruimte of de ventilatievoorziening nog voldoende is voor het maximaal aantal personen dat in de ruimte kan verblijven.
- ☐ Zorg voor goed werkende ventilatievoorzieningen, zodat er altijd voldoende wordt geventileerd. Blokkeer geen ventilatieroosters of -ventielen. Gebruik de mechanische ventilatievoorziening volgens de instructie van de fabrikant.
- ☐ Zorg voor een zichtbare instructie hoe voldoende moet worden geventileerd als de ventilatie door de gebruiker van de ruimte zelf moet worden geregeld.
- ☐ Maak roosters en ventielen schoon bij zichtbaar vuil. Onderhoud de mechanische ventilatievoorziening, inclusief filters, volgens de instructie van de fabrikant of verhuurder. Geef aan hoe vaak er wordt schoongemaakt in een schoonmaakschema.

- ☐ Lucht een ruimte voor 10 à 15 minuten als de lucht niet meer fris ruikt (bijvoorbeeld in de pauze of na een bijeenkomst met een groep mensen). Lucht ook als er veel vocht in de ruimte is (bijvoorbeeld na het koken of douchen).

Temperatuur en hoge luchtvochtigheid

- ☐ Voorkom dat de temperatuur lager dan 15 graden wordt in een ruimte waar mensen verblijven.

Luchtreinigers

- ☐ Zorg voor voldoende ventilatie (zie paragraaf 6.2) als luchtreinigers worden gebruikt. Luchtreinigers zijn geen vervanging voor ventilatie.
- ☐ Zorg voor een goed onderhoudsprotocol en voer dit uit.

6.3 Toiletten

- ☐ De vloer en de wanden kunnen geen vocht opnemen en zijn gemakkelijk schoon te maken tot een hoogte waar urine tegenaan kan spatten.
- ☐ Er is een wastafel met stromend water, een zeepdispenser, een afvallemmer en er zijn papieren wegwerphanddoekjes (dit kan ook schoon keukenpapier zijn) of stoffen handdoekjes voor eenmalig gebruik om de handen te drogen. Gebruik anders een stoffen handdoek en vervang deze als hij vochtig of zichtbaar vuil is, en minimaal ieder dagdeel.
- ☐ Plaats toiletten en wasbakken op kindhoogte of plaats een opstapmogelijkheid zoals een trapje en een wc-brilverkleiner.
- ☐ Plaats speciale containers voor maandverband en tampons in de toiletten voor de beroepskrachten en in de meisjestoiletten op de bso.

6.4 Douche- en badruimte

- ☐ Alle materialen in de douche(s) zijn bestand tegen water en waterdamp.

- ☐ Alle materialen zijn gemakkelijk schoon te maken.
- ☐ De ruimtes worden goed geventileerd (zie ook paragraaf 6.2).
- ☐ Verwijder schimmel of zwarte aanslag met een toegelaten verwijderingsmiddel.
- ☐ Hang schone handdoeken en wasgoed op of leg de schone was op een plank of in een kast.
- ☐ Houd schone handdoeken gescheiden van vuile (natte) handdoeken en wasgoed.

6.5 Keuken

- ☐ Volg de normen en adviezen zoals opgenomen in de hygiëncode.

Volg onderstaande normen als er voor de situatie geen passende hygiëncode is:

- ☐ De vloer is goed schoon te maken, splintervrij en stroef.
- ☐ Het aanrechtblad en de wand boven het aanrechtblad is glad tot een hoogte waar water en etenswaren tegenaan spatten. Zo zijn het blad en de wand gemakkelijk schoon te maken.
- ☐ De keuken of het keukenblok is gescheiden van sanitaire voorzieningen.
- ☐ Er is een wastafel met stromend water, een zeepdispenser, afvalcontainer en papieren wegwerphanddoekjes.

6.6 Opslagruimte voor schoonmaakmaterialen

- ☐ Berg schoonmaakmiddelen en -materialen op in een daarvoor bestemde, aparte opslagruimte.
- ☐ Hang bezems, vloer- en raamtrekkers en vergelijkbare schoonmaakmaterialen zodanig op dat ze de grond niet raken. Op deze manier drogen ze beter.

- ☐ Bewaar gevaarlijke stoffen (zoals schoonmaakmiddelen) gescheiden van voedingsmiddelen.
- ☐ Sla gevaarlijke schoonmaakmiddelen, zoals ammoniak, op volgens de instructies op de verpakking of volgens de instructies van de leverancier. Zorg dat kinderen en anderen er niet bij kunnen.

6.7 Speelvoorzieningen

Speeltoestellen en -materialen in binnenruimtes

- ☐ Volg de onderhoudsinstructie van de leverancier of fabrikant.
- ☐ Maak het toestel of materiaal schoon bij zichtbaar vuil volgens de instructies in paragraaf 5.1 en de onderhoudsinstructie.
- ☐ Maak speelgoed en knuffels direct schoon bij zichtbare vervuiling.
- ☐ Maak (baby)speelgoed dat in de mond gaat dagelijks schoon.
- ☐ Maak ander speelgoed, buitenspeelgoed en knuffels periodiek schoon, bijvoorbeeld elke maand.

Zandbakken en zand(water)tafels

- ☐ Vervang het water in de zand(water)tafel dagelijks of eerder bij zichtbare vervuiling.
- ☐ Gebruik drinkwater om de zand(water)tafel te vullen. Maak de zand(water)tafel schoon bij zichtbare vervuiling, als het wordt opgeborgen en/of als de tafel lange tijd niet is gebruikt.
- ☐ Dek de zand(water)tafel af na gebruik om honden en katten te weren.
- ☐ Dek de zandbak af na gebruik om honden en katten te weren, bijvoorbeeld door een vochtdoorlatend zeil over de zandbak te spannen (± 10 cm boven het zand). Als afdekking niet mogelijk is, vervang dan periodiek (bijvoorbeeld jaarlijks) het zand.
- ☐ Controleer dagelijks voor gebruik of de zandbak, zand(water)tafel en/of het zand rondom de speeltoestellen schoon is.

- ☐ Schep dierlijke uitwerpselen met ruim zand eromheen uit.
- ☐ Vervang het zand als:
 - uitwerpselen (mogelijk) langer dan drie weken in het zand hebben gelegen (bijvoorbeeld na de vakantie);
 - de vervuiling niet goed te verwijderen is.
- ☐ Laat kinderen niet eten of drinken in de zandbak of bij de zand(water)tafel.

6.8 Moestuinen

- ☐ Raak tijdens het werk de mond, neus en ogen niet aan.
- ☐ Was een wondje goed uit met water. Dek wondjes af met een vochtwerende pleister.
- ☐ Was groente en fruit goed voor consumptie.
Zie [Voedingscentrum](#) voor adviezen.
- ☐ Draag schoenen en werkkleding die tijdens het werken in de tuin zijn gebruikt niet binnen.
- ☐ Zorg tijdens het klaarmaken van voeding na het werken in de (moes)tuin dat de kleren schoon zijn.

6.9 Watervoorzieningen en -installaties

Waterhoudende of -sproeiende installaties of apparaten

- ☐ Volg de onderhoudsinstructies van de fabrikant of leverancier voor waterhoudende of -sproeiende installaties of apparaten.
- ☐ Ververs het water van een badje dagelijks en maak het badje dagelijks schoon. Ververs het water direct bij vervuiling met ontlasting, urine of bloed van mens of dier. Maak vervuilde baden schoon voor gebruik en volgens de onderhoudsinstructie.
- ☐ De wanden en bodem van zwembadjes zijn van glad, waterdicht materiaal.

- ☐ Voorkom dat (huis)dieren in (zwem)badjes komen.
- ☐ Gebruik voor het vullen van waterbadjes water van drinkwaterkwaliteit.
- ☐ Badmaterialen (zoals trapjes en speelgoed) zijn gemaakt van materiaal dat goed schoon te maken is.
- ☐ Is er water gekomen in bad(speel)materialen (waterpistolen, badeenden, etc.)? Laat ze dan na gebruik leeg lopen en leg ze te drogen op een droge plek.
- ☐ Gebruik je de tuinslang niet wekelijks? Laat de slang dan na gebruik geheel leeg lopen. Spoel de slang voor gebruik eerst door met water zonder spuitmond.

7 Voedselveiligheid

7.1 Eten en drinken

- ☐ Werk volgens de [hygiëncode](#) van jouw sector bij het verstrekken van eten.

De Hygiëncode voor kleine instellingen is te verkrijgen bij de [brancheorganisatie kinderopvang](#). Een overzicht van alle goedgekeurde Hygiëncodes is te vinden op de website van de toezichthouder, de [Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit](#).

7.2 Zuigelingenvoeding en (fop)senen

- ☐ Was de handen en polsen met water en zeep voor het omgaan met flessen, spenen en zuigelingenvoeding. Zie ook paragraaf 2.1.

Materiaal, schoonmaken en bewaren van flessen en (fop)senen

Materiaal en gebruik

- ☐ Gebruik flessen en spenen die in de vaatwasser of magnetron kunnen en/of kunnen worden uitgekookt.

- ☐ Zorg dat de flessen en (fop)spenen kindgebonden zijn.
- ☐ Gebruik flessen die je goed kunt schoonmaken: met een wijde opening en glad van binnen.
- ☐ Gebruik flessen met duidelijke maatverdeling.

Schoonmaken na gebruik

- ☐ Maak fopspenen schoon als deze vervuild zijn en in ieder geval dagelijks. Dit kan in de vaatwasser of in de magnetron. Zorg bij gebruik van een vaatwasser voor een programma van minimaal 60 graden.
- ☐ Kook fopspenen minstens één keer per week uit.
- ☐ Spoel flessen en spenen direct na gebruik eerst om met koud water om bacteriegroei te stoppen.
- ☐ Haal de spenen van een fles los van de ring en stop deze met de flessen in de vaatwasser op een volledig programma van minimaal 60 graden **of** maak de flessen en spenen schoon met afwasmiddel, heet water en een speciale afwasborstel.
- ☐ Zorg dat flessen en spenen na het afwassen goed worden omgespoeld en laat ze omgekeerd drogen.

Bewaren

- ☐ Bewaar schone flessen en (fop)spenen op een schone en droge doek of in een rek/bak.
- ☐ Maak het rek of de bak waar de flessen en (fop)spenen in worden bewaard regelmatig schoon.
- ☐ Houd schone en vuile flessen en (fop)spenen van elkaar gescheiden.

(Aangemaakte) flesvoeding

- ☐ Accepteer alleen flesvoeding die in poedervorm wordt aangeleverd, in afgemeten hoeveelheden.

- ☐ Bewaar aangemaakte flesvoeding bij 4 graden. Als aan het einde van de dag nog voeding over is, gooi deze dan weg.
- ☐ Bewaar de fles niet in de koelkastdeur, omdat de temperatuur in de deur niet altijd hetzelfde is.
- ☐ Aangemaakte flesvoeding mag maximaal 1 uur buiten de koelkast blijven.
- ☐ Bewaar de poedervormige zuigelingenvoeding in blik op een droge en koele plek.

Moedermelk

- ☐ Geef ouders instructie over de behandeling van afgekolfde moedermelk. De moedermelk moet van huis naar het kindercentrum gekoeld overgebracht worden in bijvoorbeeld een koeltas of koelbox.
- ☐ Zorg dat duidelijk zichtbaar is welke moedermelk van wie en voor welk kind is.
- ☐ Bewaar moedermelk in de koelkast op 4 graden en gebruik deze op dag van aanleveren of vries deze in (maximaal 48 uur na afkolven). Moedermelk kan twee weken in de gewone vriezer goed blijven en drie maanden bij -18 graden.
- ☐ Bewaar de moedermelk niet in de koelkastdeur, omdat de temperatuur in de deur niet altijd hetzelfde is.
- ☐ Ontdooi bevroren moedermelk altijd in de koelkast. Vries moedermelk nooit twee keer in.
- ☐ Schrijf de datum en tijdstip van ontdooien op de fles (wanneer de fles uit de vriezer wordt gehaald). Gebruik ontdooide moedermelk binnen 24 uur.

Bereiding van flesvoeding en moedermelk

- ☐ Maak zuigelingenvoeding klaar op een plek die strikt gescheiden is van de verschoonplek. Uit een kraan die gebruikt wordt voor handen wassen na het verschonen van kinderen/helpen bij toiletgang/eigen toiletgang mag géén water getapt worden voor zuigelingenvoeding.
- ☐ Schud de fles goed na het opwarmen en controleer de temperatuur op de pols.

8 (Huis)dieren, ongewenste dieren en agrarisch verblijf

8.1 Dieren en dierplagen

Dierplaagbeheersing

- ☐ Voorkom of beperk plekken waar plaagdieren kunnen binnenkomen, schuilen of nestelen door het nemen van technisch-bouwkundige, hygiënische en bedrijfsmatige maatregelen.
- ☐ Voorkom of beperk de aanwezigheid van water en voedsel(resten) door het nemen van technisch-bouwkundige, hygiënische en bedrijfsmatige maatregelen.
- ☐ Schakel bij overlast een deskundige dierplaagbeheerser in. Gebruik zelf geen bestrijdingsmiddelen.

Teken

- ☐ Wees alert op tekenbeten en onderneem de juiste actie bij het vinden van een tekenbeet.
- ☐ Kijk op [de RIVM-pagina Tekenbeten](#) hoe een teek moet worden verwijderd.

Vleermuizen

- ☐ Gebeten, gelikt of gekrabd door een vleermuis? Neem direct contact op met de huisarts of GGD; ook als dit in Nederland is gebeurd.
- ☐ Maak de beetwond of aanraakplek schoon met stromend lauw water en zeep gedurende ten minste 15 minuten. Desinfecteer daarna met 70% alcohol waar een RVG (register verpakte geneesmiddelen)-nummer op staat.

Huisdieren

- ☐ Was de handen na contact met dieren of uitwerpselen (bijvoorbeeld de kattenbak). Laat ook de kinderen de handen wassen na contact met dieren.

- ☐ Laat een dier niet bij jezelf of bij de kinderen in het gezicht likken.
- ☐ Laat geen huisdieren bij de keuken en in de slaapruimtes.
- ☐ Laat alleen medewerkers huisdierverblijven schoonmaken.
- ☐ In geval van een krab of een beet: spoel de wond goed schoon met stromend lauw water. Neem contact op met de huisarts als het een bijtewond is. Zie ook paragraaf 4.2.
- ☐ Laat het huisdier vaccineren, ontworm regelmatig en bestrijd vlooiën, luizen en teken. Overleg eventueel met de dierenarts.
- ☐ Geef dieren schoon water en goede voeding. Voer dieren geen rauw vlees of slachtafval.

Agrarische kinderopvang

- ☐ Zorg ervoor dat je voldoet aan het [GD Keurmerk Zoönosen](#).

Hygiënisch werken

- ☐ Ruim de dierenuitwerpselen dagelijks op.
- ☐ Laat kinderen niet in de buurt komen van de mest.
- ☐ Houd de mestopslagplaats ver van de speelruimtes.
- ☐ Gebruik aparte kruiwagens voor de mest.
- ☐ Ruim altijd de dierenuitwerpselen/mest op waar kinderen komen.
- ☐ Houd de dieren buiten de speeltuinen.

- ☐ Ververs de drinkbakken van de dieren elke dag en maak ze elke dag schoon.
- ☐ Plaats een fonteintje met vloeibare zeep en papieren handdoeken in de buurt van dierenverblijven, zodat iedereen zijn handen kan wassen.

Persoonlijke hygiëne kinderen en beroepskrachten

- ☐ Geef elk kind een schone overall of gebruik overalls kindgebonden.
- ☐ Trek de overalls buiten de groepsruimte uit en hang ze apart op.
- ☐ Was de overalls elke week (of bij zichtbaar vuil) volgens paragraaf 3.5.
- ☐ Trek rubberlaarzen aan bij een bezoek aan dierenverblijven.
- ☐ Trek de laarzen buiten de groepsruimte uit, bij voorkeur in een apart halletje.
- ☐ Poets laarzen schoon met een borstel of spuit ze schoon boven een putje.
- ☐ Bewaar laarzen niet samen met schoenen.
- ☐ Eet en drink niet bij dieren.
- ☐ Drink geen rauwe melk.
- ☐ Houd kinderen en zwangere werknemers weg van zieke dieren of dieren die aan het bevallen zijn.
- ☐ Neem geen speelgoed, knuffels, flessen of spenen mee naar het dierenverblijf.

Omgang met dieren

- ☐ Alle dieren moeten ingeënt zijn tegen ziekten.
- ☐ Leer de kinderen hoe zij moeten omgaan met dieren om aanvallen, bijten of krabben te voorkomen.
- ☐ Laat kinderen nooit alleen met dieren.
- ☐ Laat kinderen dieren niet kussen.
- ☐ Zorg ervoor dat kinderen niet bij het dierenvoer kunnen komen en dat het dierenvoer goed wordt bewaard.
- ☐ Laat kinderen alleen de dieren voeren onder toezicht van een volwassene.
- ☐ Houd kinderen weg bij kattenbakken en andere dierenuitwerpselen.
- ☐ Zwangere werknemers mogen geen kattenbakken verschonen.
- ☐ Was na dierencontact de handen goed met water en zeep.

Colofon

Dit is een uitgave van:

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu

Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid

Postbus 1 | 7200 BA Bilthoven

E-mail: lchv@rivm.nl

Web: www.lchv.nl